

## 8. Tej és tejtermékek

### 8.1. Világ- és európai piaci tendenciák

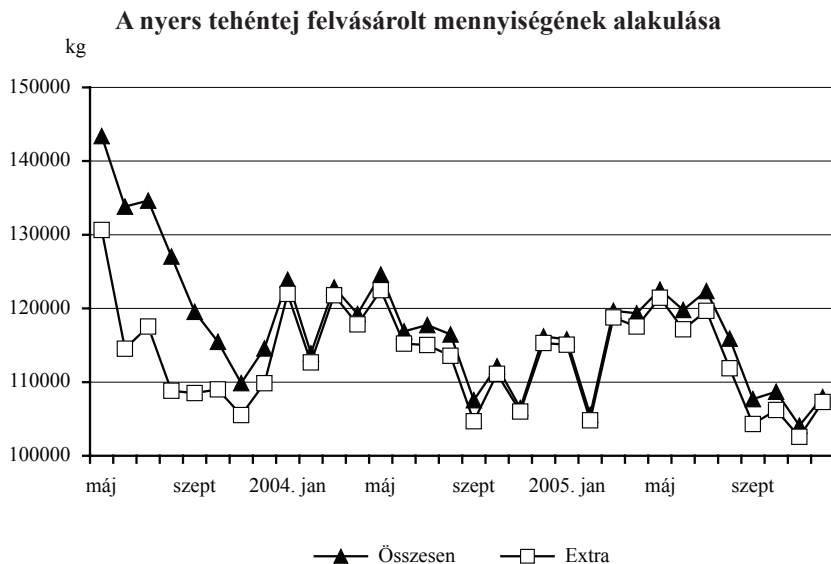
A világ tejtermelésének jelenleg 24%-át kitevő EU-s termelés részaránya, az előrejelzések szerint a teji piaci rendtartás változásával sem csökken lényegesen 20% alá. A tagállamok bíznak a piaci szereplők versenyképességének javulásában, és az EU tejtermelésben való vezető szerepének megtartásában is. Ugyanakkor az intervenció ár fokozatos leépülésével, a nyerstej árak csökkenésével a termelők tagállamok szerte mennek tönkre. Magyarországon a tagállami működéssel a korábbi szabályozó rendszer megszűnt, az import beáramlásának kivédése, illetve a versenyképes export érdekében a belföldi tejtermékeknek közeledniük kell a közben folyamatosan csökkenő közös piaci tejtermék árakhoz.

### 8.2. Hazai piaci tendenciák

#### 8.2.1. A nyerstej és tejtermékek bel- és külpiaci forgalma

A nyerstej felvásárolt mennyisége 2005-ben mintegy 2%-kal (kb. 35 millió kg-mal) csökkent (25. ábra). Sok termelő csökkenti kibocsátását, vagy áll le teljesen a termeléssel, illetve sokan igyekeznek a hazainál kedvezőbb feltételekkel külföldre szállítani. Ez utóbbi tényező a legfontosabb oka a felvásárlás visszaesésének. Az olasz CLAL tanácsadó cég adatai szerint ugyanis, míg 2004-ben (májustól indult a szállítás) összesen 24 millió kg nyerstej került hazánkba a legfontosabb célszámot jelentő Olaszországba, addig 2005. első tizenegy hónapjában már több mint 50 millió kg volt a kiszállítás. Figyelembe véve, hogy a mennyiség hónapról-hónapra növekszik, a következő években jelentősen magasabb olaszországi kivitellel lehet számolni, még akkor is, ha a kivitelen élen járó Alföldi Tej Kft. 2005. novemberétől a Parmalat-Hungária Rt. megvásárlásával feldolgozó-ipari kapacitásra tett szert.

25. ábra



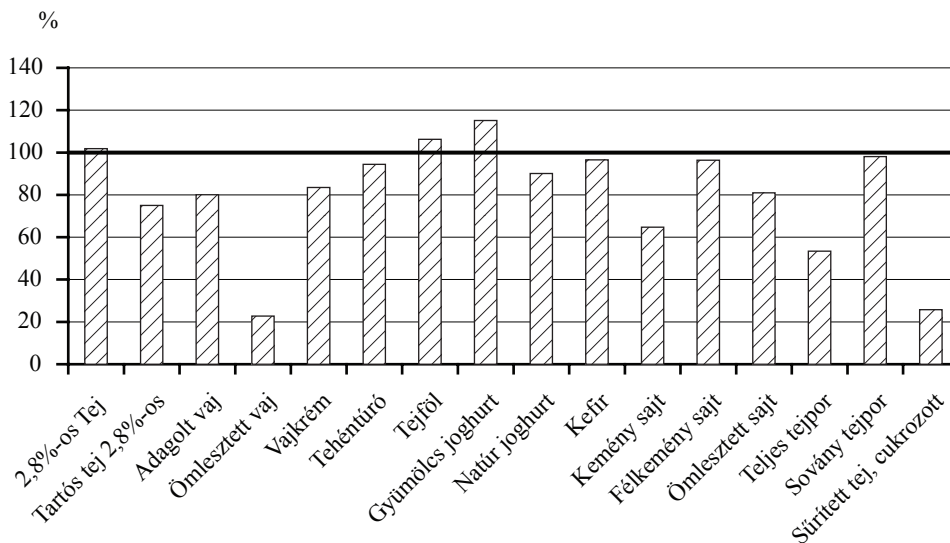
Forrás: AKI, PÁIR reprezentatív felmérés

Megjegyzendő, hogy a nyerstej kivitel emelkedésével párhuzamosan a behozatal is emelkedik (mindenekelőtt Szlovákiából), volumenében azonban egyelőre messze elmarad a kivittől. Az alacsonyra süllyedő árak ellenére a következő időszakra nem várható a tejtermelés nagyarányú leépülése, mivel a piacról való kilépést technikai akadályok is nehezítik. A tejtermeléshez használt épületek másra nem használhatóak, nehezen értékesíthetőek, a kivágandó állatok csak alacsony áron kelnek el, és akkor még nem beszéltünk a tejkvóták gyenge forgalomképességéről. A tejtermelés színvonalának fennmaradása, illetve alacsony csökkenési üteme tehát elsősorban a termelők korlátozott reagáló-képességére vezethető vissza.

A hazai gyártású **tejtermékek belföldi értékesítése** (26. ábra) 2005-ben összességében csökkent, de igazán jelentős visszaesés csak a korábban felesleg levezetésre használt termékféléknél volt. **Ömlesztett vajból és sűrített tejből mindössze a tavalyi mennyiség ötöde jelent meg a piacon,** és felére csökkent a sovány tejpórád eladása is. Volt egy kis átrendeződés a friss tej javára a tartós tejjel szemben, és említést érdemel az ömlesztett sajtok, illetve a kisebb volument képviselő kemény sajt forgalmának csökkenése. **A legnagyobb mennyiséget képviselő termékek értékesítése ugyanakkor stabil maradt, illetve a változások kiegyenlítették egymást.**

26. ábra

A tejtermékek belföldi értékesítésének változás 2005/2004

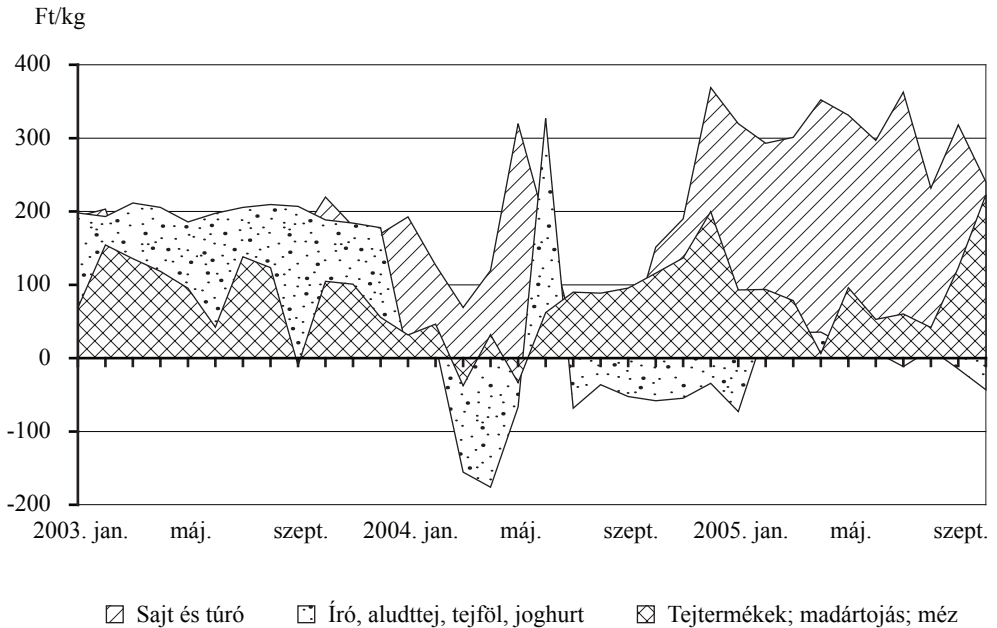


Forrás: AKI, PÁIR reprezentatív adatgyűjtés

**A tejtermékek kivitelét az utóbbi két évben ingadozó, de tendenciájában stagnáló, illetve enyhén emelkedő árak** (pl. tartós tej, sajtfélék) jellemezték. Meg kell azonban jegyezni, hogy **ezek az árak jellemzően 20-30%-kal** (keménysajtnál több mint 40%-kal) **alacsonyabbak a belföldön elérhető áraknál.** Jóval magasabbak kiviteli árainknál a behozott tejtermékek árai is (az összes termékre, 2003. január és 2005. október között átlagosan 30% a különbség), ami azonban nem egyértelműen a hazai gyártású tejtermékek piacképességét jellemzi, sokkal inkább a kivitel összetételére, az alacsonyabb feldolgozottsági fokra utal (27. ábra). Megfelelő **támogatások hiányában a kivitel mennyisége az általános tendencia**

szerint folyamatosan csökken. A PÁIR információi szerint ez alól csak a vajkrém, a gyümölcsjoghurt, és az ömlesztett sajt jelent – valószínűleg csak átmenetileg – kivételt. 2005-ben teljes tejporból is komoly mennyiségek hagyták el az országot, a következő időszakban viszont ennek folytatódása nem várható.

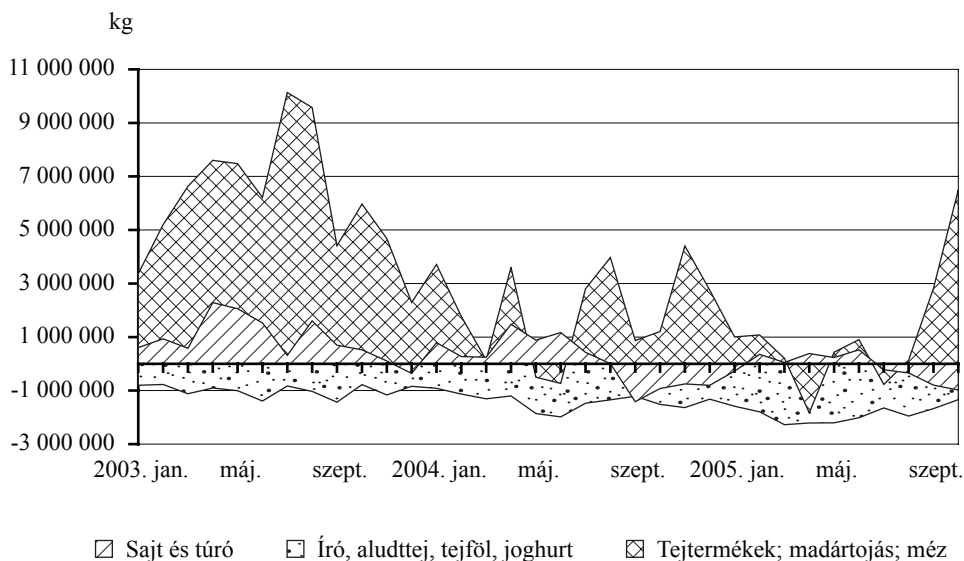
27. ábra

**A behozatal és a kivitel árszínvonalának különbsége**


Forrás: KSH adatok alapján saját számítás

Jelenlegi tejtermék kivitelünk összehasonlítása az EU-csatlakozást megelőző időszakokkal értelmetlen, a mesterségesen magasan tartott termelési mennyiség és az „export veszteségtérítési kassza” jóvoltából (az akkori kb. 70 Ft/literes nyerstej árhoz képest mintegy 53 Ft/liternek megfelelő exporttámogatást fizettek ki a szerencsés feldolgozóknak) a mai mennyiség többszöröse hagyta el az országot. 2004. januártól tekintve a változásokat viszont folyamatosan csökkenő kivitel és folyamatosan emelkedő behozatal jellemző. **A tejtermékek kilogrammban számolt kivitele 2003-ban még jelentősen meghaladta a behozatal mennyiségét, majd az előny rohamosan fogyni kezdett, 2005. közepére pedig elfogyott** (28. ábra). Ehhez hasonlóan alakult a sajt és túró kategória külkereskedelme, az író, aludttej, tejföl, joghurt termékcsoport esetében pedig csak növekedett a már 2003. elején is jelentős elmaradás a kivitelhez képest. **A legfontosabb hazai gyártású termékek belföldi értékesítése viszonylag stabil, ami megmutatja, hogy a behozatal döntően a fogyasztás bővüléséből eredő keresletet elégíti ki.**

### A kivitel és a behozatal mennyiségének különbsége



Forrás: KSH adatok alapján saját számítás

### 8.3. A piaci árak tendenciája

A 2005-ös év első nyolc hónapjában folyamatosan csökkent a nyers tehéntej termelői ára (29. ábra). Az augusztusi mélypont után, amikor országos átlagban mindössze 59,44 Ft-ot fizettek kilogrammonként a felvásárlók a tejtért, szeptembertől lendületes emelkedés bontakozott ki, decemberre 65 Ft/kg közelébe emelkedett az átlagár. A 2005-ös év során összességében mintegy 1,5%-kal magasabb volt a nyerstej átlagára, mint a megelőző évben (2004. átlaga 62,1 Ft/kg, 2005-ben pedig 63 Ft ugyanez az érték, 8. melléklet).

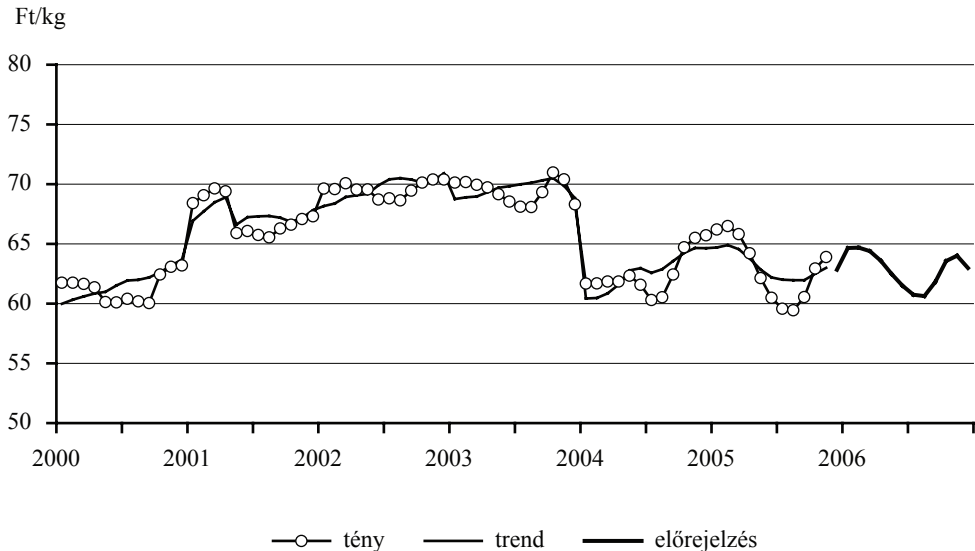
Az őszi hónapokban tapasztalt áremelkedés megfelel az előző évek tendenciáinak, döntően szezonális okokkal, a rendelkezésre álló tejmennyiség csökkenésével, illetve a beltartalom javulásával magyarázható. Jól mutatja ennek az átlagára gyakorolt hatását, hogy a termelői ár a nyerstej fehérje- és zsírtartalmához hasonló ütemben emelkedett, a beltartalom változására közvetlenül nem reagáló alapár viszont eközben csak körülbelül fele ekkora növekedést produkált. Elsősorban ezekre a tényezőkre vezethető vissza a termelői átlagár emelkedése, az extra tej aránya az összes felvásárláson belül nem emelkedett olyan mértékben, ami jelentős hatással lett volna rá.

Az átlag mögött komoly különbségek húzódnak meg, októberben például adatszolgáltatóink 57 és 67 Ft közötti árat fizettek egy kilogramm extra minőségű tejtért, ami 15 százalékos eltérést jelent (a legkisebb és legnagyobb ár közötti különbség egyébként 2005-ben jellemzően szűkült). Ez a differencia a piac rugalmatlanságát, tökéletlenségét mutatja meg, a jellemzően hosszú távú üzleti kapcsolatok miatt ugyanis nem lehet, vagy nem érdemes egyik-napról a másikra néhány forintos árkülönbség miatt partnert váltani. A következő időszakban stagnálást majd fokozatos árcsökkenést tartunk valószínűnek. Az év

végére kialakuló 64 Ft feletti átlagár előreláthatólag 2006. márciusáig jellemző marad, a nyár közepére viszont ismét a tavalyihoz hasonló, 60 Ft/kg körüli ár várható.

29. ábra

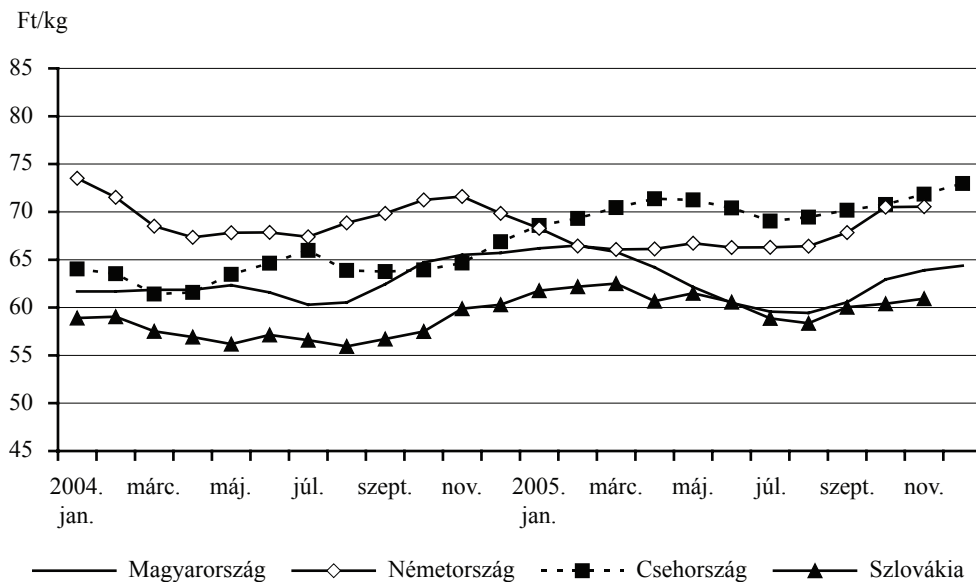
### A nyers tehéntej termelői átlagárának várható alakulása



Forrás: AKI, PÁIR

**Erős emelkedésen vannak túl a nyerstej árak Európában is,** a májusi 26 euro centes átlagos árszintről (ami mintegy 65,5 Ft) szeptemberre már jóval 29 euro cent fölé (kb. 72,3 Ft-ra) emelkedtek a kilónkénti árak (30. ábra). A nemzetközi összehasonlításból kiderül, hogy az év közepéig a környező országokban is jellemző volt a nyerstej árának csökkenése, a csökkenés mértéke azonban messze elmaradt a hazaitól. Ezt jól mutatja, hogy nyáron nem volt olcsóbb a szlovák tej, és ismét jelentősre duzzadt a németországi áráktól való elmaradásunk. Az utóbbi néhány hónapot tekintve különösen szembevetendő a magyar és a szlovák árak határozott együttmozgása, ami a szorosabbá váló kereskedelmi kapcsolatokra (a szlovák nyerstej növekvő arányú beáramlására) vezethető vissza.

### A nyerstej termelői ára néhány európai országban



Forrás: ZMP

A **tejtermékek feldolgozói értékesítési árának** csökkenése 2005. első felében nem tartott lépést a nyerstej árának zuhanásával, az év második felében azonban a nyerstej és a feldolgozott termék ára hasonló ütemben emelkedett. A fontosabb tejtermékek feldolgozói értékesítési ára 2005-ben jellemzően 2-5%-kal volt alacsonyabb, mint 2004-ben. Az EU csatlakozást megelőző időszakot, a 2001-2003. évek átlagát alapul véve még nagyobb különbséget találunk, a tartós tej és a dobozos tej közel 15%-kal értékelődött le, és a Trappista sajtot is több mint 10%-kal alacsonyabb áron lehetett belföldön értékesíteni. Mindkét összehasonlításban a keménysajt lóg ki a sorból néhány százalékos emelkedéssel (9. melléklet).